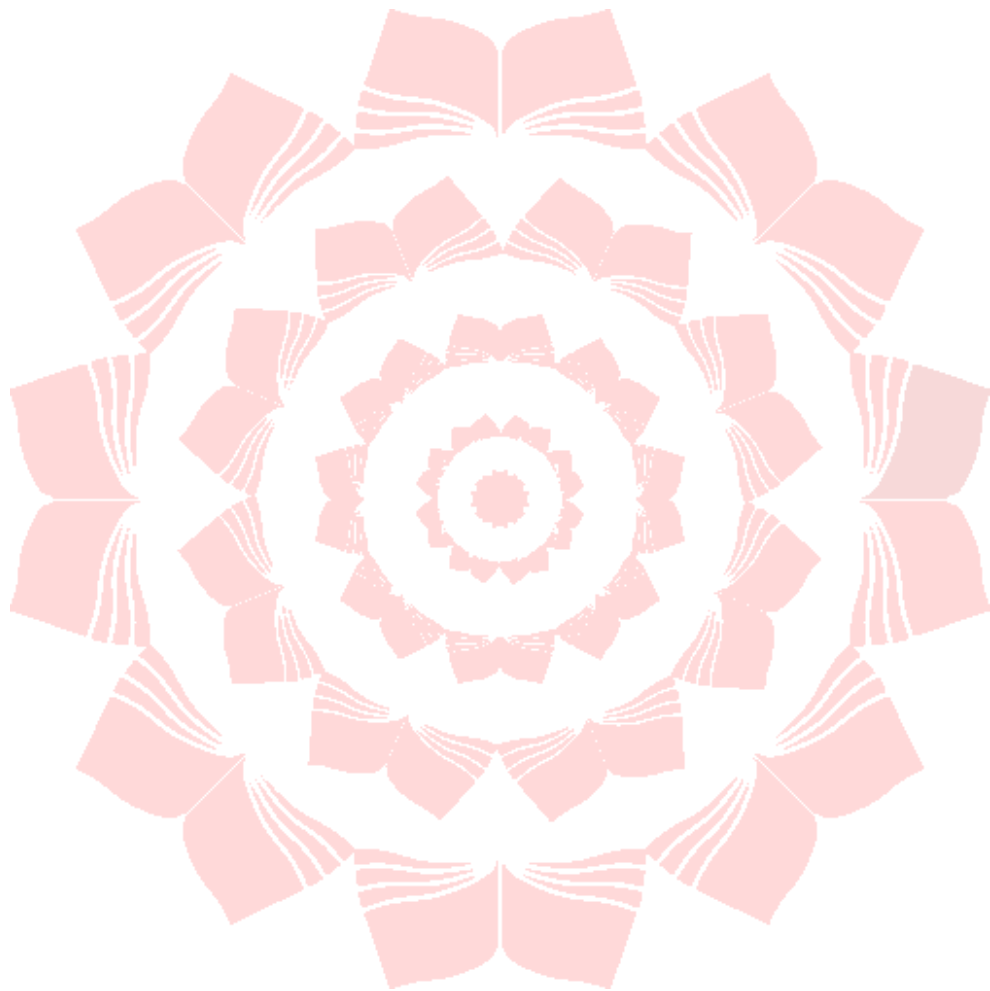

Colecția **Ratio** este coordonată de
Florin George Călian

Pâlpâiri ale ființei

Mihai Șora
și problema omului

VASILE CĂTĂLIN BOBB

Ratio et Revelatio

2024

Colecția *Ratio* este coordonată de Florin George Călian

Redactor: Otniel-Laurean Vereș

Coperta: Gabi Giulușan

DTP: Gabi Giulușan

Tipărit la Print Expert, România

Copyright © Ratio et Revelatio, 2024

Imaginea de pe copertă - pornind de la o compoziție a lui
Iulian Apostolescu, Arhiva personală

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BOBB, VASILE CĂTĂLIN

Pălpări ale ființei : Mihai Șora și problema omului /

Vasile Cătălin Bobb. - Oradea : Ratio et Revelatio, 2024

ISBN 978-606-9659-91-5

1

929

Editura Ratio et Revelatio

Str. Sofiei nr. 3, Oradea, Bihor, România, 410183

e-mail: office@ratioetrevelatio.com

www.ratioetrevelatio.com

Cuprins

Notă preliminară	11
Cuvânt-înainte. A îmblânzi	13
Un metafizician în răspăr?	17
Între arbori și sfinți	22
a) Statut ontologic incert	26
b) Interior și exterior	27
c) Locul omului	28
d) Pălpări	29
Rezumat. Planul cărții	31
Dublul nod gordian	35
Excurs. Metafizică și ontologie sau a vorbi (aproape) despre același lucru	39

PARTEA ÎNTÂI. ONTOLOGIA ȘI ANTROPOLOGIA (IPOSTAZIERE)

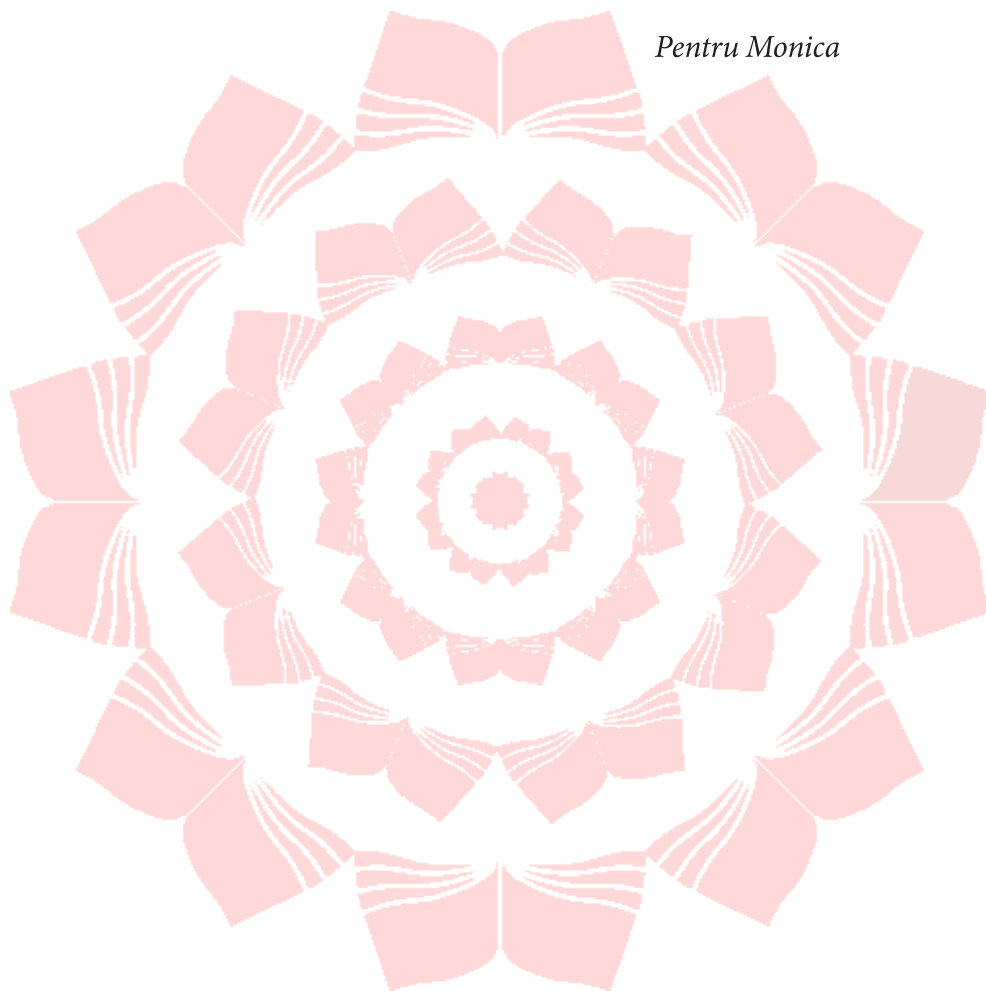
I. Primul loc al lui „ceea ce este”	57
a) „Ceea ce este” nu „există”, ci „insistă”	62
b) Trei tipuri de lume, sau despre „interior” și „exterior”	67
c) Unu și multiplu	71
II. Relația entitativă și in-tenție	77
a) In-tenție și celălalt	80
b) In-tenție și adevăr	84

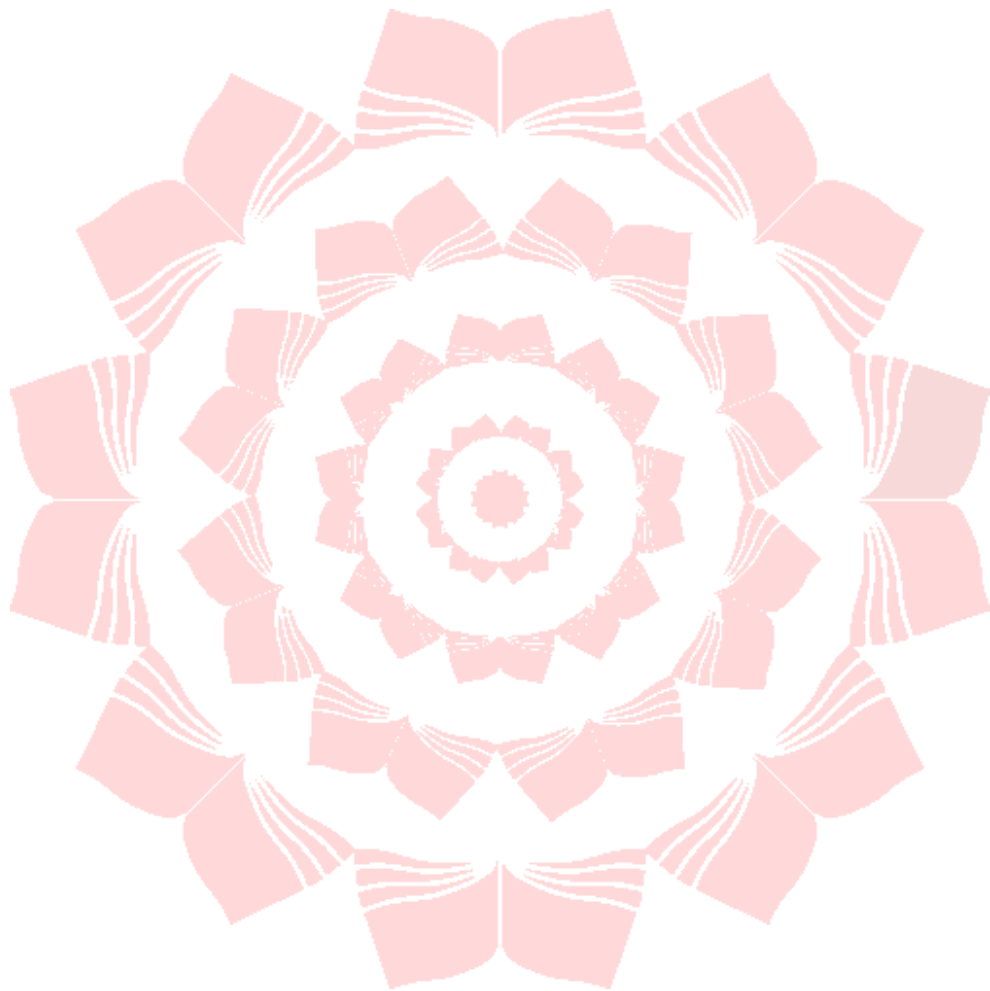
III. Actul și putința	91
a) „Ființa putinței”	94
b) „Act intensiv singular”	101
IV. Căi de cunoaștere: „exactitate” și „rigoare”	105
V. „Ființa indiviză” și eșecul ontologiei	113

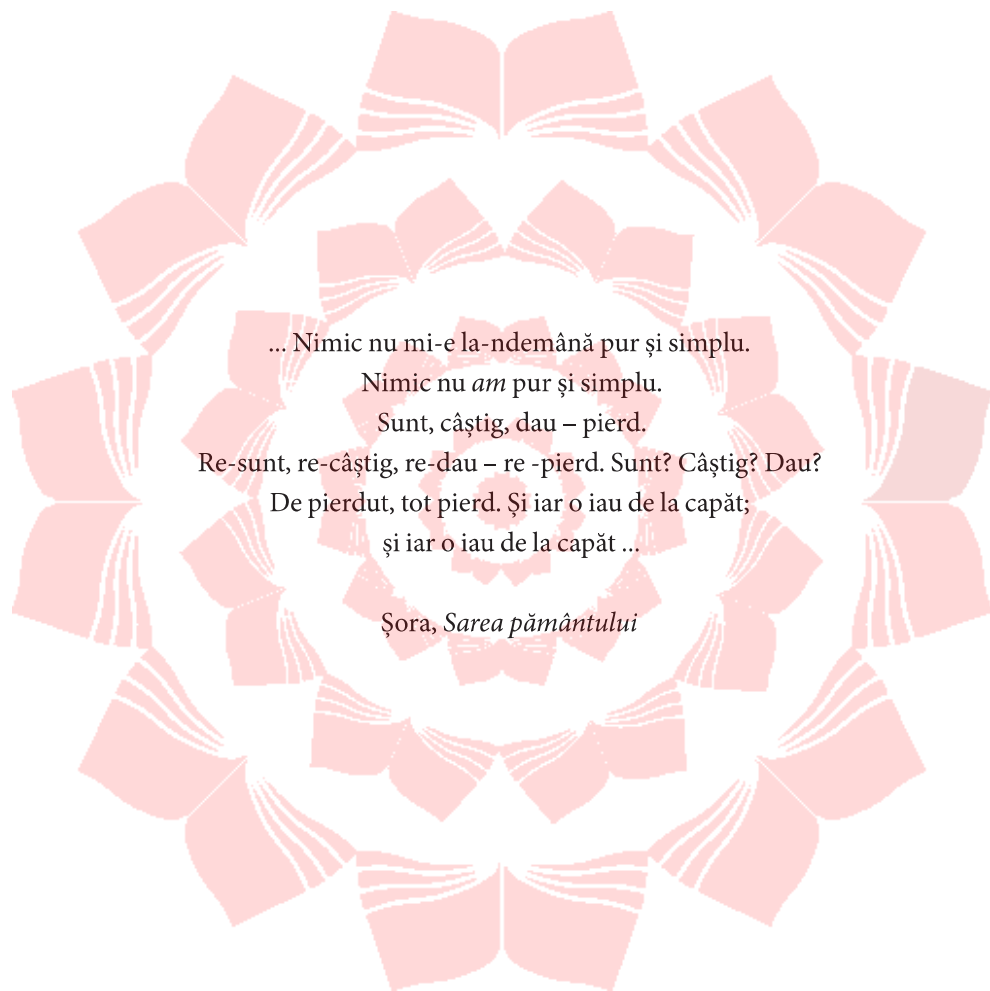
PARTEA A DOUA.
ANTROPOLOGIA ȘI ONTOLOGIA
(ADIERE)

VI. „Verbul” și „numele”	123
VII. Ființa indiviză „cată” (încă o dată) să fie	131
a) Sciziune	133
b) Atenția	136
c) „Datul Întâlnirii”	141
VIII. Aici-Acum-Așa	145
a) „Infinitul composibilului”	149
b) Denaturări ale așa-ului	153
c) „Foame de ființă”. „Foame de neant”	159
d) A avea. A părea	166
IX. A fi (de nedovedit)	175
X. Celălalt	187
Din nou despre metafizică și ontologie și om	195

Pentru Monica

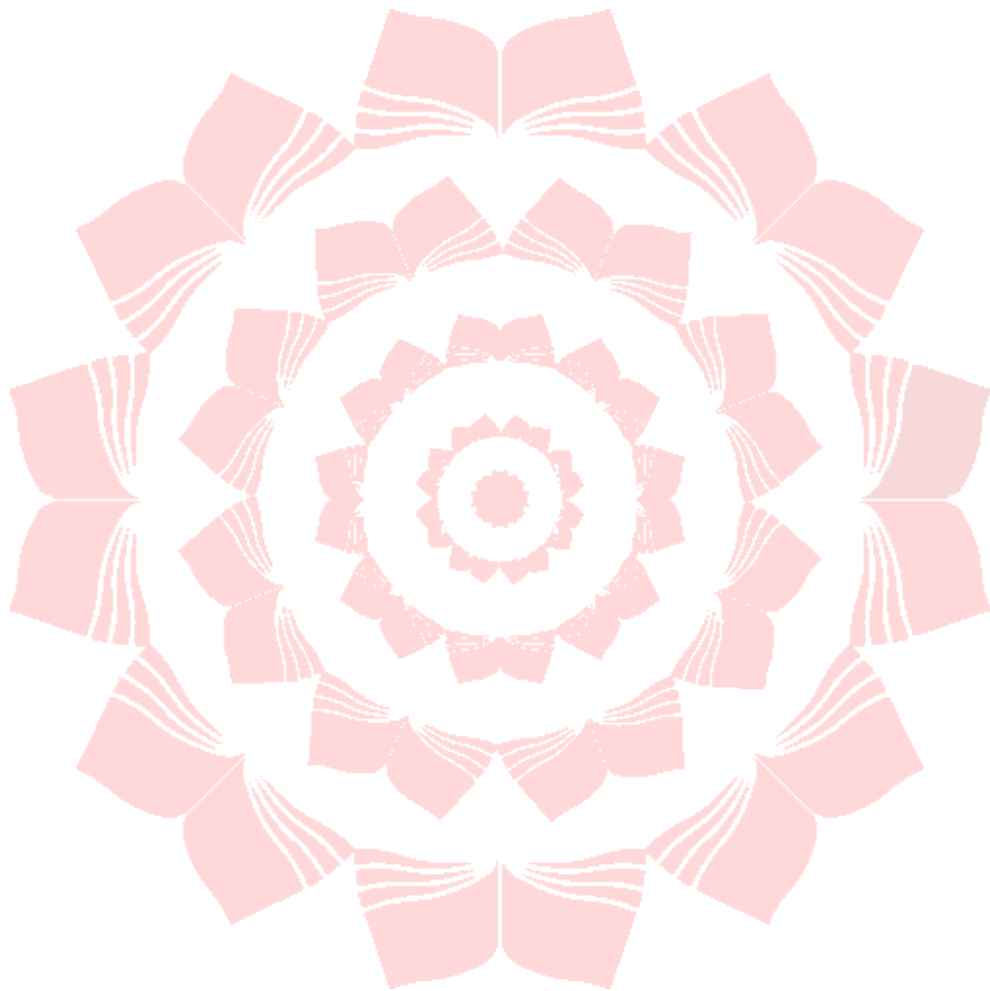

... Nimic nu mi-e la-ndemână pur și simplu.
Nimic nu *am* pur și simplu.
Sunt, câștig, dau – pierd.
Re-sunt, re-câștig, re-dau – re -pierd. Sunt? Câștig? Dau?
De pierdut, tot pierd. Și iar o iau de la capăt;
și iar o iau de la capăt ...

Șora, *Sarea pământului*

Notă preliminară

Oricare din cărțile lui Șora își e sieși suficientă. Ca monadele lui Leibniz sau, mai adecvat, ca cioburile unei oglinzi sparte ce păstrează, fiecare în parte, imaginea întreagă. Ba mai mult, cioburile, în cădere fiind (dacă tot s-a spart oglinda), se și reflectă unul în altul. Poți să începi de oriunde (deși, și nu știu cum să spun altfel, e obligatoriu să începi cu începutul), toate se reflectă în toate. O singură carte cu un singur subiect. Dar despre toate acestea am scris deja în rândurile de mai jos. Altceva vreau să spun, un *de ce* al cărții. De ce? Din trei rațiuni (nu folosesc cuvântul „motiv”, numai pentru că mi se pare prea strâmt și mecanic). Întâi de toate, dintr-o necesitate (oare pot fi expuse, la începutul unei cărți, astfel de rațiuni?) interioară – pur și simplu mi s-a părut că Șora mă explică: pe mine mie însumi și lumea în care sunt așezat. Atât. Apoi, pentru că nu înțelegem. Mereu, la fiecare lectură, rămânea un rest, un ceva de neînțeles, pe care îmi doream, cu cât sporea (și mereu sporea), să mi-l explic¹. În fine, pentru că există în cărțile sale un *înalt* al gândirii pe care nu l-am atins niciodată (nici măcar în treacăt), dar în preajma căruia am vrut să stau.

Nimic niciodată nu ne aparține în totalitate. Nu face excepție, evident, nici cartea de față. O bursă Fulbright (pe

¹ O mărturisire (cam riscantă și probabil inoportună) este, aici, absolut necesară: până în ziua de azi, *Ziua a douăsprezecea* din *Sarea pământului* a rămas, pentru mine, pentru totdeauna, pecetluită.

care, probabil, ar fi trebuit să o folosesc și altfel) mi-a dat timpul atât de necesar scrierii corpului central al cărții. Fără generozitatea (absolut gratuită) profesorilor Daniela Dunca și Petru Dunca, munca mea în cadrul specializării filozofie de la Baia Mare și, implicit, munca la această carte ar fi fost imposibile. Câteva discuții cu profesorul Ion Copoeru mi-au risipit din insomniile legate de unele propoziții fenomenologice. Solicitudinea discretă a lui Ioan Alexandru Tofan, care m-a frapat de fiecare dată când își făcea simțită prezența, m-a însoțit de la începutul până la sfârșitul scrierii acestei cărți. *Enfin et surtout* (mult mai potrivit, în cazul de față, decât englezescul *last but not least*), prezența lui Mirel Bănică, cea care „chemând-o”, „ademenind-o”, „ispitind-o”, a făcut-o să fie.

Cuvânt-înainte. A îmblânzi

Când am înțeles că locul deplin (aș fi preferat cuvântul „plin”, însă mi se pare, din motive pe care nu le pot identifica, nepotrivit) al omului e identitatea dintre *a fi* și *a avea* (trecută prin *a face*¹) și știind, lucru comun, că, în fapt, niciodată sau, mai blând, aproape niciodată, în realitate cele două verbe – când vine vorba despre om (și ... poate fi vorba despre altceva?!)
– nu se suprapun, două evidențe de mărimi diferite mi s-au întipărit în minte. (1) Lumea, poate, nu e cel mai bun lucru ce ni se întâmplă² (o astfel de propoziție nu se regăsește nici implicit, nici explicit în întreaga gândire a filozofului român). (2) Șora spune ceva ce va trebui cumva să urmez. Să urmez în sensul de a gândi în marginea sa cele pe care le spune: încercarea de față nu își propune nimic altceva decât să facă cât mai vizibil vizibilul deja prezent în cărțile sale.

Și pentru că prima evidență e atât prea largă, cât și prea restrânsă, precum și pentru că îmi fac iluzii că în interiorul lucrării de față spun câte ceva despre aceasta, în cele ce urmează mă voi opri asupra celei de a doua.

Micul Prinț are de îmblânzit nu numai vulpea, ci și tran-dafirul. De fapt, are de îmblânzit tot. Or, nu e lucru puțin să

¹ Între *a fi* și *a avea* identitatea e deplină – burdușită, ca să repet un cuvânt pe placul filozofului român, egal în ambele verbe. A avea nu-l depășește deloc pe a fi.

² E adevărat că, uneori, nu de suficient de multe ori, îmi vine să spun (fără emfază) alături de Șora: *Ce încântare! Să fii plin de lume până nu mai poți! Să nu mai poată lumea de cât de plină e de tine!*

îmblânzești tot. Și, fie că asumăm sau nu acest fapt, cu toții facem asta mereu: îmblânzim oameni, locuri, lucruri, pe noi înșine, până când cumva ni le facem ale noastre. E foarte adevărat că (deși se pare că mai degrabă oamenii, în fapt și lucrurile, și locurile, și mai cu seamă noi înșine) nu se lasă deloc îmblânzite. Ba mai mult, atunci când crezi că ai reușit, nu e deloc surprinzător să afli că nu ai reușit (și trebuie, cumva, să reiei totul). Cu alte cuvinte și pentru a spune lucrurilor pe nume (pisicii, pisică), *ființa* (și nu fără o urmă de sfială, destul de îngroșată, am scris cuvântul pe care tocmai l-am scris) îmi este, poate, cea mai străină. Și nu e lucru puțin atâta vreme cât întreaga carte stă sub spectrele ei. Dar poate că spectrele sunt suficiente și aici e singurul loc adecvat unde putem întâlni acel ceva pe care cu un cuvânt atât de pretențios (prețios?) îl denumim „ființă”. Dar cum să-i spunem altfel? Poate singurul loc în care omul își devine sieși transparent. Sau, altfel, locul în care și din care omul se vede pe sine așa cum e. Sau, mai bine, și în cuvintele lui Șora, locul neloc în care și din care omul poate spune, destul de apăsător, „sunt” (*exist și insist în existență*). Oricum ar sta lucrurile, suficient de cert e faptul că dacă a îmblânzi înseamnă a face al tău, atunci problema ființei îmi scapă, nu-mi aparține. Mă amăgesc, în schimb, că-mi aparțin spectrele sau, ceva mai adecvat, pâlăpăririle.

Se impun o precauție și o mărturisire.

Precauția: s-ar putea înțelege de aici că e vorba despre o perspectivă exclusiv antropologică. Probabil că, în ceea ce mă privește, așa stau lucrurile, însă ele (lucrurile) nu stau deloc așa în ceea ce-l privește pe Șora.

Mărturisirea: există în *Nota preliminară asupra vieții spiritului* din *Despre dialogul interior* un criteriu ce servește la „stabilirea măreției vieții spiritului”, sau, dacă vrem, o metodologie a sarcinii pe care o avem de îndeplinit fiecare din noi (nu are importanță sarcina, totul e ca ea să fie reală). Și acest criteriu (sau, deși e impropriu, metodologie³) spune totul sau aproape totul despre viața noastră de zi cu zi. E vorba despre un *efort constant pentru a atinge plenitudinea*. Nu pot repeta suficient: fiecare din noi întrezărim, măcar cu coada ochiului, acel ceva pe care-l numim, fiecare în felul său, plenitudine. Marea complicație e însă că noi oamenii mereu „ne pierdem în alte sarcini”, mereu „supralicităm”, mereu suntem „sub sarcină”, mereu „deasupra ei”. Din toate aceste motive, singura mărturisire ce merită făcută e aceasta: „omul trebuie fără-necetare, dacă vrea să se mențină în contact cu atmosfera fortifiantă a ființei, să se debaraseze de această hiperstructură făcută din concesiile sale față de sine și din trădările sale acumulate care-l trag la fund și îi împiedică sistematic ființa adevărată să-și realizeze menirea: aceea de *a fi*.”⁴

³ Spun totuși metodologie doar cu o jumătate de gură, cu jumătatea care cere mereu „dovezi palpabile”, altfel, cu cealaltă jumătate, ader (și îngân) la spusa lui Șora: „... să fiu luat drept zănat de orice spirit aservit dovezilor palpabile (care a uitat, dacă l-o fi știut vreodată, gustul viu al îndurării-încercării).”

⁴ Mihai Șora, *Despre dialogul interior. Fragment dintr-o antropologie metafizică*, traducerea de Mona Antohi și Sorin Antohi, Humanitas, București, 1995, p. 18 (de aici înainte, *Despre dialogul interior*, ed. cit.).